

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

У статті розглядається сутність прямих іноземних інвестицій та особливості їх здійснення в умовах глобалізації. Досліджується роль прямих іноземних інвестицій та діяльності транснаціональних корпорацій у створенні таких чинників формування інноваційної економіки, як інноваційні технології, нові системи і форми організації людської діяльності. Зокрема оцінюються обсяги і динаміка прямих іноземних інвестицій, а також інвестиційна привабливість економіки України. Особливу увагу автор приділяє галузевій структурі прямих іноземних інвестицій, а саме їх обсягу в обробну промисловість та галузі, які є чинниками формування людського капіталу. Детально аналізується регіональна структура прямих іноземних інвестицій, на цій основі зроблено висновки щодо їх вкрай нерівномірного розподілу за регіонами України. Автором сформульовані практичні рекомендації поліпшення інвестиційного клімату в країні та підвищення ефективності ПЗІ у якості фактора розвитку інноваційної економіки.

Ключові слова: *прямі іноземні інвестиції, інноваційна економіка, транснаціональні корпорації, обмін технологіями.*

В статье рассматривается сущность прямых иностранных инвестиций и особенности их осуществления в условиях глобализации. Исследуется роль прямых иностранных инвестиций и деятельность транснациональных корпораций в создании таких факторов формирования инновационной экономики, как инновационные технологии, новые системы и формы организации человеческой деятельности. В частности оцениваются объемы и динамика прямых иностранных инвестиций, а также инвестиционная привлекательность экономики Украины. Особое внимание автор уделяет отраслевой структуре прямых иностранных инвестиций, а именно их объема в обрабатывающую промышленность и отрасли, которые являются факторами формирования человеческого капитала. Подробно анализируется региональная структура прямых иностранных инвестиций, на этой основе сделаны выводы относительно их крайне неравномерного распределения по регионам Украины. Автором сформулированы практические рекомендации улучшения инвестиционного климата в стране и повышения эффективности ПЗИ в качестве фактора развития инновационной экономики.

Ключевые слова: *прямые иностранные инвестиции, инновационная экономика, транснациональные корпорации, обмен технологиями.*

The article deals with the essence of foreign direct investments and the specific character of their realization under globalization conditions. The role of foreign direct investments and the activities of transnational corporations in creating such factors of innovation economy formation as innovative technologies, new systems and forms of human activity organization are studied. Volume and dynamics of foreign direct investments and investment appeal of the economy of Ukraine are studied in particular. The author pays special attention to the foreign direct investments sectoral structure, to be more precise, to their volume in the manufacturing industry and the industries that are the factors of human capital formation. Foreign direct investments regional structure is

analyzed in detail, the conclusions about their extremely uneven distribution beyond the regions of Ukraine are made. The author has formulated practical recommendations of improving the investment climate in the country and of increasing the effectiveness of foreign direct investments as a factor of innovation economy development.

***Key words:** foreign direct investments, innovation economy, transnational corporations, technologies exchange.*

Постановка проблеми. З кінця ХХ ст. людство вступило в стадію побудови постіндустріального суспільства, яке базується на розвитку високих виробничих та інформаційно-комунікаційних технологій. Основою економіки стає не тільки ефективне використання традиційних економічних ресурсів, провідну роль починають вигравати інноваційні технології, системи та форми організації людської діяльності, тобто формується інноваційна економіка.

В умовах глобалізації ці процеси набувають інтернаціонального характеру. Провідну роль в цьому виграє міжнародне інвестування, формуючи канали руху між країнами матеріальних і фінансових ресурсів, а також науково-технологічних і організаційно-технологічних інновацій.

Матеріальною основою глобалізації інноваційних процесів стає рух прямих іноземних інвестицій (ПІІ) як складової міжнародного руху капіталу.

В розвитку економіки України інноваційна складова зараз виграє дуже незначну роль, тому перехід до інноваційного типу економічного зростання потребує залучення всіх його можливих чинників, як внутрішніх, так і зовнішніх.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичні основи дослідження ПІІ та їх впливу на економічний розвиток країн реципієнтів, зокрема на його інноваційну складову були закладені такими економістами, як Дж. Даннінг, К. Кодзіма, М. Саад, Р. Кейвз, С. Гаймер та інші. В українській економічній науці дослідженням проблем іноземних інвестицій в цілому та їх впливу на економічне зростання української економіки займаються такі автори, як В. Геєць, Д. Лук'яненко, О.І. Рогач, А.С. Філіпенко, А.В. Пехник та інші.

Мета статті – аналіз динаміки та структури ПІІ в економіку України та їх впливу на формування інноваційних складових економічного зростання з

позицій формування сприятливого інвестиційного клімату та залучення інвестицій у високотехнологічні та наукоємні галузі.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи сутність ПІІ можна виділити декілька дещо відмінних підходів, запропонованих сучасною економічною думкою, їх відмінність полягає в основному в розстановці акцентів. У визначенні ПІІ, сформульованому експертами МВФ та ОЕСР, особлива увага приділяється кінцевій меті здійснення прямих інвестицій – виробництву товарів та послуг та їх переміщенню між країнами, тобто за основний критерій береться здійснення підприємницької діяльності [9, с. 20].

У визначенні Дж. Данніга увага фокусується на контролі інвестора над ресурсами, які переміщуються в іншу країну [10, с. 164]. У визначенні російського економіста А. Кіреєва найзначнішим виявляється придбання довготермінового економічного інтересу в країні прикладання капіталу [7, с. 296].

Таким чином, ПІІ можна визначити як реальне вкладення капіталу за кордоном в підприємства, технологію, обладнання, землю, що дає інвестору право реального контролю над об'єктом інвестування та передбачає наявність у інвестора довготривалого економічного інтересу в країні вкладення.

Суб'єктами ПІІ можуть бути держава, транснаціональні та багатонаціональні компанії, а також фінансові установи.

Об'єктами прямих інвестицій стають майно (земля і споруди, виробниче обладнання і машини, запаси), нематеріальні економічні блага (ліцензії та авторські права, досвід співробітників, лояльність клієнтів, маркетингові заходи, та ін.) та фінансові активи.

ПІІ, особливо які здійснюються міжнародними корпораціями в майно та нематеріальні економічні блага, дають можливість країнам-реципієнтам досягти позитивних змін, що слугує основою інноваційного розвитку. Саме прямі інвестиції з другої половини минулого століття стають одним з основних чинників інтеграції національної економіки у світове господарство. Особливо це важливо для країн з перехідною економікою, для яких імпорт прямих

підприємницьких капіталів:

- дає можливість збільшити виробничі потужності країни;
- стає джерелом більш продуктивної техніки й технології, передових методів менеджменту та маркетингу;
- сприяє розвитку національної науково-дослідницької бази;
- супроводжується розширенням і оновленням номенклатури виробництва на основі залучення в обіг нових ресурсів;
- стимулює конкуренцію і на цій основі підвищує ефективність виробництва;
- сприяє здійсненню більш ефективної реструктуризації економіки та створенню додаткових робочих місць;
- збільшує бюджетні надходження у вигляді податків, які сплачують прямі іноземні інвестори.

Підтвердженням позитивних наслідків прямого іноземного інвестування для країн реципієнтів може бути відновлення економіки ФРН на основі «Плану Маршалла», технологічний прорив країн Південно-Східної Азії, поживлення економічного зростання в постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи.

Спробуємо проаналізувати динаміку ПІІ в українську економіку за останнє десятиріччя.

Обсяг залучених в країну іноземних інвестицій зростає з року в рік (див. рис. 1), при цьому темпи щорічного приросту є відносно невисокими, що зумовлено економічною та політичною нестабільністю в країні, прогалинами в інвестиційному законодавстві, відсутністю належного інституційного забезпечення розвитку інвестиційного ринку, сильний податковий тиск, бюрократизм і корупція в місцевих і центральних органах влади.

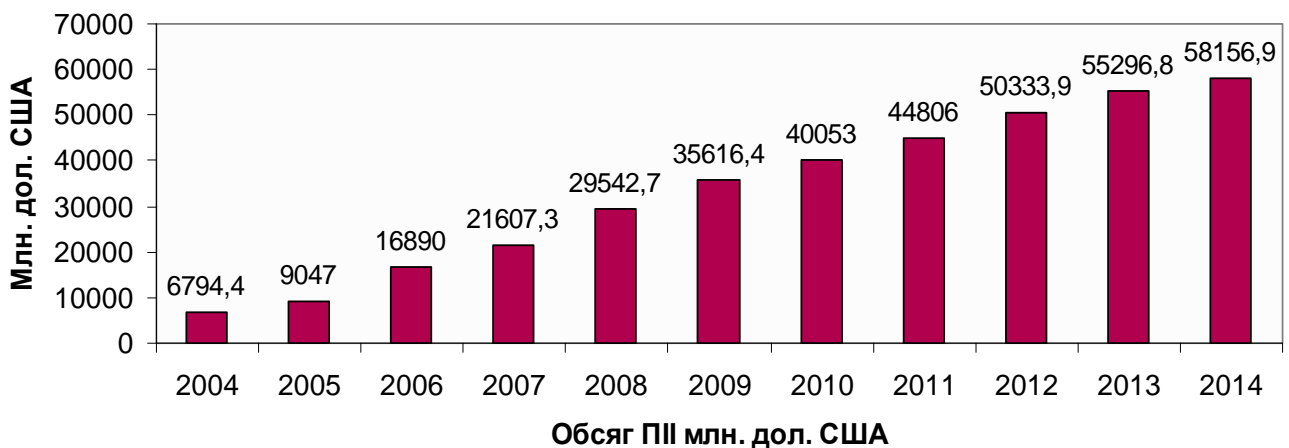

Рис. 1. Динаміка прямих інвестицій в Україну на початок року підсумком, млн. дол. США [8]

Цими ж причинами пояснюється факт, що обсяг ПІІ з розрахунку на душу населення становить 1245,6 доларів США [3], що в декілька разів менше аналогічних показників в країнах Центральної та Східної Європи (у Чехії – 7418 дол., Болгарії – 6226 дол., Польщі – 3155 дол.) [11].

Дуже важливою для формування інноваційної економіки є галузева структура іноземних інвестицій, яка значною мірою визначає розвиток нових техніки та технологій, людського капіталу, доступ національних виробників до світових ринків.

За даними Держкомстату України 32% ПІІ зосереджено у промисловості, з них 82% вкладено у переробні підприємства [1], що сприяє зростанню основного капіталу та запровадженню інновацій. Однак на думку українських економістів поки що основним джерелом фінансування інновацій залишаються не іноземні, а власні кошти українських підприємств – їх питома вага у загальному обсязі інноваційних робіт становить близько 53% [6]. При цьому також необхідно зазначити, що частка ПІІ у промисловість останніми роками має тенденцію до зниження.

Більш привабливими для іноземних інвесторів з вищим та швидким ступенем віддачі, майже 27% ПІІ зосереджено у закладах фінансової та страхової діяльності, більш 12% – у підприємствах торгівлі та ремонті

автомобілів, 7,6% – в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном [1].

Важливим напрямом інноваційного розвитку є людський капітал, за показником людського розвитку Україна посідає 76 місце серед 187 країн світу [6], що є досить високим показником. На нашу думку, це є результатом національних інвестицій у попередні роки тому, що на іноземні інвестиції у наукову, професійну та технічну діяльність зараз припадає тільки 6% від загального обсягу [1; 4].

Для інноваційного розвитку економіки України дуже важливим є рівномірний їх розподіл за регіонами. Структура надходження ПІІ демонструє наявну їх поляризацію, за даними «Інституту економічних досліджень та політичних консультацій» в першу п'ятірку рейтингу інвестиційної привабливості входять: Донецька, Дніпропетровська, Львівська, Харківська області та м. Київ [2]. Саме ці регіони є найбільш розвиненими, а пріоритетне їх фінансування буде ще більше посилювати диспропорцію у розвитку регіонів країни.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз обсягу, динаміки, галузевої та регіональної структури прямих іноземних інвестицій в українську економіку за останні роки свідчать про те, що вони не стали повноцінним джерелом інноваційного розвитку. Для підвищення ефективності їх використання в цьому напрямку необхідно, перш за все, підвищити інвестиційну привабливість економіки України в цілому. По-друге, удосконалення потребує законодавча база, при цьому мова повинна йти не тільки про прийняття нових законів, а й про чітке виконання вже прийнятих [4; 5]. По-третє, треба розробити і реалізувати загальнодержавну галузеву інвестиційно-інноваційну програму, яка б стимулювала перш за все розвиток оброблювальних галузей промисловості. Саме це стане основою вирішення питання, чи буде Україна тільки постачальником сировини на світові ринки, чи отримає статус експортера високотехнологічної продукції та розвинутої технологічної держави. По-четверте, важливим є створення чіткої системи

координаційних дій центральних та місцевих органів влади із стимулювання інвестиційної діяльності в регіонах.

Література

1. В Україні обсяг прямих іноземних інвестицій збільшився на 0,4% // <http://nbnews.com.ua/ua/news/96825/>
2. Ган А.В. Оцінка інвестиційної привабливості економіки України // <http://libfor.com/index.php?newsid=1868>
3. Держкомстат України підбив підсумки 2013 року // http://business-tv.com.ua/news/derzhkomstat_ukraini_pidbiv_pidsumki_2013_roku-128.html
4. Закон України «Про режим іноземного інвестування» // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>
5. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>
6. Запухляк В.З. Оцінка ефективності залучення іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності // <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2341>
7. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-ч. Ч. 1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. Учебное пособие для вузов: М. Международные отношения, 2000. – 416 с.
8. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) // http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/zd/pik/pik_u/pik_rik_2014.html
9. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 720 с.
10. Dunning Y.H. The eclectic paradigm as an envelope for economic and business theories of MNE activity// International Business Review. – 2000. – № 9. – р. 163-190
11. UNCTAD World Investment Report 2013 // http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013overview_ru.pdf